

lehet ezt rossz néven venni és megbocsátható, ha tekintetbe vesszük azt, hogy a szorosan vett geologia terén is alig képes az ember minden közleményt és új művet annyi figyelemmel kíséreni, mint a mennyit az megérdemel és ahogy azt maga az érdeklődő kívánná. T. ROTH LAJOS.

ISMERTETÉS.

Déchy Mór. Kaukázus. — Kutatásaim és élményeim a kaukázusi havasokban. Szerző fényképfelvételei alapján készült tizenhat réznyomatú táblával, hat körképpel, 235 szövegképpel, 5 geologiai szelvényvel és a kaukázusi magashegység részletes térképével. Budapest, 1907.

Moritz von Déchy. Kaukasus. — Reisen und Forschungen im kaukasischen Hochgebirge. In drei Bänden. Berlin, 1905—1907.

Déchy Mór kaukázusi kutatásai nem ismeretlenek előttünk. 1884 óta, mikor a Kaukázus ismeretlen jégáraitól az első fényképeket bemutatta, hosszabb-rövidebb időközökben még hat expedíció eredményes munkájáról számolnak be a geografusok lapjai. A fél emberöltőig tartott kutató munkának csak a koronája és zárószava a most megjelent 30 ív terjedelmű pazar kiállítású mű, mely részletesebben németül, az eredmények bővebb ismertetésével, Berlinben hagyta el a sajtót.

Déchy «Kaukázus»-a földrajzi mű. Az 1907. évi magyar geográfiai irodalomnak olyan eseménye, amilyennel kevés esztendőnk dicsekedhetik. A német köteteket, ahogy sorjában megjelentek, a külföldi, különösen az angol és német körök olyan elismeréssel fogadták, hogy a mi szavunk már csak visszhang. A mi ismertetésünk kizárólag a geológiai megfigyelések és gyűjtések eredményéről szól.

1886-ban SCHAFARZIK FERENCZ dr., 1898-ban PAPP KÁROLY dr., 1902-ben LACZKÓ DEZSŐ gimnáziumi tanár vett részt Kaukázus geológiai kikutatásában. SCHAFARZIK a nyugati Kaukázusban az Adai-choch és az Elbrusz vidékén járt. A kutatás összesen mintegy hat hétig tartott. Az útról szóló jelentést a m. kir. földtani intézet 1886. évi jelentésében találjuk meg. A kutatás befejezése után SCHAFARZIK Gunib környékén csinos kis faunát gyűjtött a felső jurából.

PAPP Déchynek hatodik utazásán vett részt. Két hetet töltött a Kuban furrásvidékének délkeleti részén. Két hetet a Bogosz-csoportba tett kirándulás és a Kaukázusnak az Ezen-am és Kodor-hágó tengelyében történt átszelése foglalt le.

LACZKÓ Dezső egy heti úttal átkelt a Gyulti-daghon, másik hetet a Bazargyúzi vidékén töltött, azután átkelt a nyugati Kaukázuson Pszebai és Szuhmukale között a Lába forrásvidékén. Ez volt Déchy hetedik utazása.

A geológiai kutatásoknak, mint a fentiekből látható, aránylag igen szűkre

szabott időben a magashegyi glaciologiai és orografiai munkához kellett alkalmazkodniok.

SCHAFARZIK a német kiadás III. kötetében «Petrographische Ergebnisse der während der Forschungsreisen M. v. Déchys im Kaukasus gesammelten zusammengesetzten kristallinen Gesteine» cím alatt részletesen számol be az utazások petrográfiai eredményeiről. A magyar kiadásban ennek rövid összefoglalását találjuk meg. Kiemeljük, hogy SCHAFARZIK a kristályos paláknak, sok tőle felfedezett előfordulása alapján, nagyobb szerepet tulajdonít a Kaukázus felépítésében, mint az előtte ott járt geológusok. Az Elbrusz vidékén a gránit-tömszök szomszédságában is gyakran megtalálta SCHAFARZIK a kristályos palákat.*

PAPP «Beschreibung der während der Forschungsreisen M. v. Déchys im Kaukasus gesammelten Versteinerungen» cím alatt a Déchy, Laczkó, Papp, Schafarzik, azonkívül Lörenthey gyűjtését ismerteti. A kaukázusi liászból 6, a doggerből 18, a malmból (és callovien) 33, az alsó krétából 50, a felső krétából 23 fajt sorol fel. Ezekben 14 eddig ismeretlen faj van. Az anyagnak majdnem felét SCHAFARZIK gyűjtötte. Új fajok: *Lytoceras incertum*, *Rhacophyllites Ssemenowi*, *Stephanoceras Liechtensteini*, *Perisphinctes Lóczyi*, *Perisphinctes daghestanicus*, *Parahoplites Déchyi*, *Pleuromya Merzbacheri*, *Pholadomya Schafarzikii*, *Nerinea (Ptygmatis) Kubanensis*, *Montlivaultia Széchenyi*, *Eriphyla Grigorievi*, *Rhabdoridaris caucasica*, *Cyathophora Déchyi*. Az *Acanthoceras Waageni* ANTHULA sp.-hez hasonló alakot új varietas-nak jelölt meg a szerző, bár a keresztmetszet alakjának, a kanyarulatok növekedési módjának és a kamra-rajznak különbségei alapján egészen bizonyosan új fajnak vehetjük. A »Beschreibung der neuen Formen« fejezet alatt néhány annyira ismeretes fajt is találunk, mint a *Cosmoceras Jason* REIN., *Reinckia anceps* REIN., *Parkinsonia ferruginea* OPP. A fajok leírása szép és szabatos. Evvel szemben néhány szokatlanság ötlük rögtön a szemünkbe, a mit szeretnénk kizárólag szerkesztési hibának tudni be. Néhány fajilag pontosan meghatározott ammonites-nek szerző nem közli a genus-át, a mi magyar geológiai irodalmunk legújabb termékeinek is sajátosága s éppen e miatt szólalunk fel miatta. A «callovien» mint egyenrangú korszak szerepel a dogger és malm között, épenúgy a «liász»-t a «jurá»-val állítja szembe a szerző.

A német kiadásban a fajok felsorolásán s az említettek leírásán kívül rétegtani és regionális összefoglalást és összehasonlítást nem találunk, pedig az utazások eredményeiből erre volna leginkább szüksége a geológiának. A magyar kiadásban ilyenfélét «A Kaukázus kövületei» c. fejezetben találunk. A kaukázusi jurának a Mecsek jurájával összehasonlítása kissé érthetetlen. A német kiadás szerint (III. köt. p. 273) a kaukázusi liász alig hasonló a mecsekihez, míg a két terület doggerje teljesen megegyezik. Azt tudjuk, hogy «a Mecsekhegység barnajurabeli faunáját БОСЕН JÁNOS munkájából ismerjük»,

* A Tien-sánban a kristályos palák szerepe a kaukázushoz hasonló. A rengeteg kiterjedésű agyagpala-complexumok alatt a kristályospalákat rendszeren megtaláljuk ott is.

de a hangoztatott megegyezés egyetlen fajnak, a *Perisphinctes Ujbányaensis* Böckh sp.-nek előfordulásán alapul. A többi három említett faj ugyanis kissé kozmopolita s még az előbbinél is kevésbé jellemzői a Mecsek doggerjének. PAPP szerint a liász és dogger a Kaukázusban többé-kevésbé élesen elkülönülnek, míg RENZ,* aránytalanul gazdagabb fauna s behatóbb tanulmányozás alapján a liász és dogger közös complexum-át a malmmal szembe helyezi. RENZ szerint a dagesztáni liász homokkő, agyagpala és túlnyomólag fekete mészpalákból áll s így a délmagyarországi liászszal talán nem is lesz annyira ellenkező. Ha a kaukázusi jurát ismertetjük, meg kell említenünk, hogy RENZ a dagesztáni jurának 16 emeletbe osztásával a taglalást már a középső liásztól kezdve elvégezte. Meg kell még jegyezni, hogy ma már a trias sem ismeretlen a Kaukázusban. VOROBIEV** ugyanis nem messze Psebai-tól gazdag felső triaszkorú brachiopoda- és bivalva-faunát fedezett fel.

LACZKÓ csak magyarul számol be «Geológiai jegyzetek az 1902-i expedicióról» cím alatt.

Maga DÉCHY «A Kaukázus szerkezete és arczulata» című fejezetben a kutatások eredményeit foglalja össze. Itt közli a saját glaciológiai és orográfiai megfigyeléseit is, a nehezen hozzáférhető orosz irodalom felhasználásával. De magának az útnak leírásában is, mely a műnek nagyobbik felét foglalja el, találunk majd minden lapon geológiai adatokat.

Az elismerést nem zavarhatja a feljebb közölt néhány kritikus megjegyzés. A munka olyan, hogy elbirja azt. A kaukázusi hegyvilágnak értékes, hű tükre, melyet néhány porszem nem homályosíthat el. PRINZ GYULA.

TÁRSULATI ÜGYEK.

Szakülés.

1907. november 6-án. — Elnök dr. KOCH ANTAL és dr. SCHAFARZIK FERENC.

Első titkár kegyeletos szavakkal emlékezik meg a Társulat ama tagjairól, kiket a szünidő alatt a halál elszólított az élők sorából. Ezek:

DÁVID VILMOS mérnök, a ki egyike volt Társulatunk legrégebbi tagjainak, még 1866-ban lépett be mint rendes tag; 1885-ben 200 korona alapítvánnyal örökítő tag lett.

Dr. MELCZER GUSZTÁV, egyetemi magántanár, folyó év október 3-án halt meg, 1889 óta volt a Társulat rendes, az 1905. és 1906. években pedig választmányi tagja s becses ásványtani cikkeivel ismételtelen gazdagította a Földtani Közlöny tartalmát.

REGULY JENŐ, m. kir. bányamérnök, f. é. június 13-án halt meg. Társulatunk-

* Carl Renz. Der Jura von Daghestan. Neues Jahrb. f. Miner. etc. 1904. II. p. 71.

** Csernysev. Bull. Akad. Imp. d. sciences. St. Pétersbourg. 1907. p. 277—280. (Oroszul.)